

9. Osobní vztahy a prosociální chování

Sociální psychologie
Mgr. Katarína Millová
jaro 2007

Osobní vztahy: základní vymezení

- okruhy: sociální percepce, komunikace a interakce, sociální vztahy, atd.
- **osobní vztahy** (personal relationship): individuálně významné vztahy jedince k nejbližším osobám
- interpersonální x osobní vztahy
- osobní vztahy:
 1. jsou ovlivněny osobními i sociálními faktory
 2. mají vlastní vnitřní dynamiku
 3. zpětně ovlivňují osobní i sociální sféru
- týkají se rodinných a přátelských vztahů

Teorie vzájemné závislosti

- **H.H. Kelley**
- vychází z teorie sociální výměny: jedinci vstupují do interpersonálních vztahů na základě zisku, který jim vztah přináší
- interakce mezi partnery tvoří základ pro všechny formy blízkých vztahů
- 4 vztahové charakteristiky:
 1. *stupeň závislosti*
 2. *vzájemnost závislosti*
 3. *stejnost chtěných výsledků*
 4. *báze závislosti*

Měření blízkosti vztahu

- Dotazník blízkosti vztahu (RCI)
- **H. Berscheid, M. Snyder, A.M. Omoto (1989)**
 1. *frekvence*
 2. *diverzita*
 3. *síla*
 4. *doba trvání vztahu*
- nejvyšší skóre je u romantického a přátelského vztahu

Závazky v osobních vztazích

- **C.E. Rusbult, B.P. Buunk (1993)**
- závislost na partnerovi je subjektivně prožívaná jako závazek (commitment)
- **závazek:** dlouhodobá orientace, která respektuje zájem partnera a zájmy zachování pozitivního vztahu k němu
- 3 zdroje prožívání závazku za vztah k partnerovi:
 1. *úroveň uspokojení vlastních potřeb*
 2. *intenzivnější prožívání závazku při přesvědčení, že ostatní alternativy jsou horší*
 3. *míra investic*

Fyzikální a sociální kontext osobních vztahů

- **sociální kontext:** konkrétní podoba osobních vztahů je podmíněna typem vztahů v rodinách a v širším sociálním prostředí
- **fyzikální kontext:** environmentální aspekty vztahu: geografické, klimatické podmínky, atd.

Transakční přístup (Altman, Rogoff)

- 2 principy při zkoumání osobních vztahů:
 1. *holistický pohled* na lidi a sociálněpsychologické jevy
 2. *čas, kontinuita a změna jako integrální součást psychických jevů*
- např. kulturní rozdíly při výběru partnera, průběh sňatku, vytváření a zařizování domova, atd.

Intimita

- jedna ze základních podmínek zdravého emocionálního a osobnostního vývoje člověka
- **pohledy na intimitu:**
 1. intimita jako překročení hranice, prívátní zóny jedince
 2. intimita jako sebeodhalování
 3. intimita jako blízkost dvou lidí

Teorie osobních vztahů založené na faktorové analýze

Teorie výměny zdrojů (Foa, Foa):

■ vztah jako výměna šesti základních zdrojů:

1. *láska*
2. *status*
3. *informace*
4. *peníze*
5. *zboží*
6. *služby*

Teorie osobních vztahů založené na faktorové analýze

Teorie relačních modelů (Fiske):

- 4 kognitivní modely, které řídí sociální vztahy dvou osob:
 1. *vztahy řízené modelem „obecný podíl“*
 2. *vztahy řízené modelem „rovnocenný soupeř“*
 3. *vztahy řízené modelem „pořadí autority“*
 4. *vztahy řízené modelem „trhové ceny“*

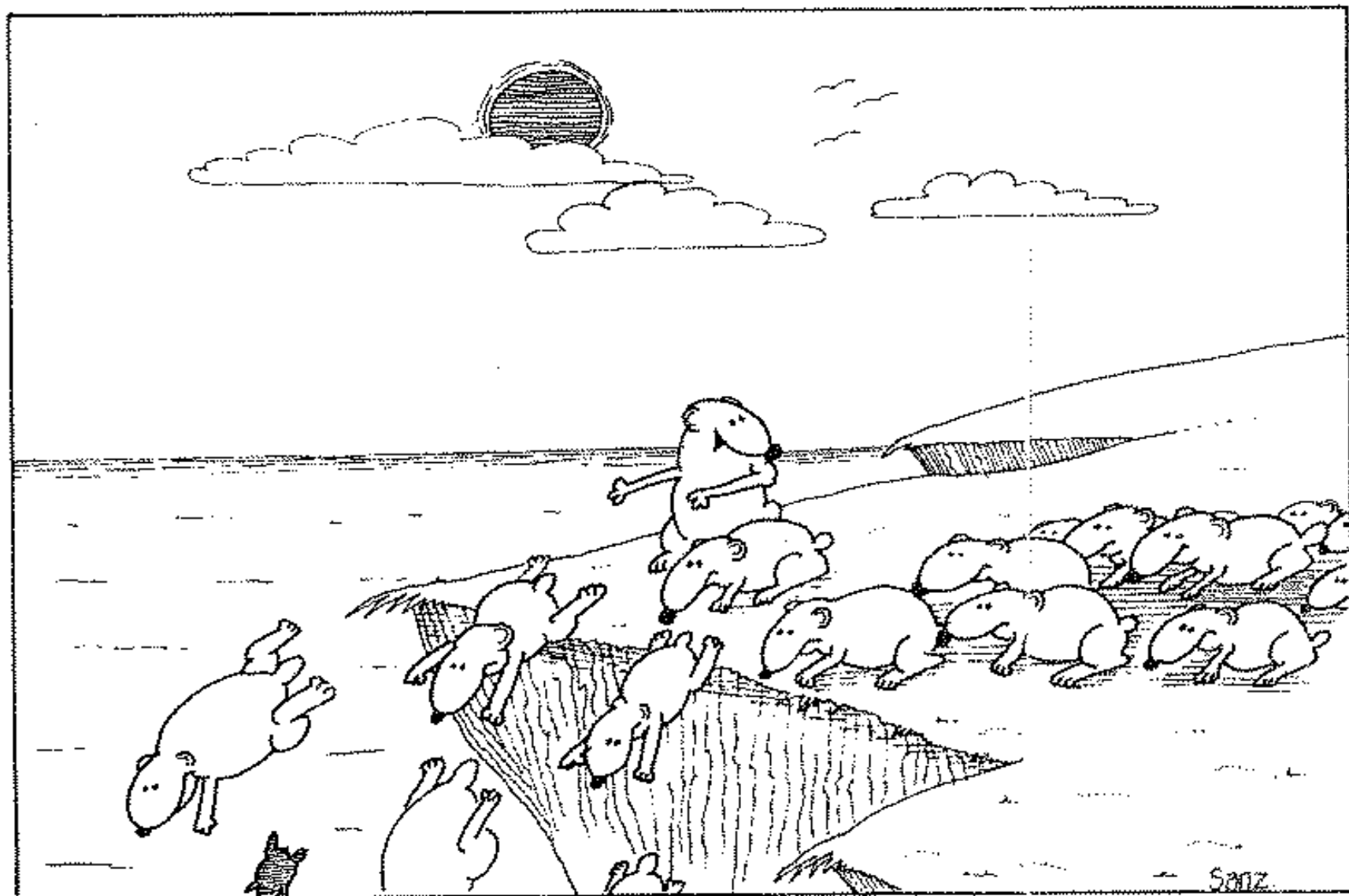
Prosociální chování: základní vymezení

- **prosociální chování:** skutky a činy, vykonané v prospěch druhého bez očekávání odměny nebo sociálního souhlasu

Formy prosociálního chování:

1. *darování*
 2. *sympatie a porozumění*
 3. *pomoc při dosažení cíle*
 4. *nabídka ke spolupráci*
- altruismus x prosociální chování

„Až po vás... ne, ne, vy první... prosím, trvám na tom... tudy prosím... nemusíte spěchat...“

Calvin and Hobbes

by Bill Watterson

WILL I TAKE A MESSAGE?
I DON'T KNOW - WHAT'S
IN IT FOR ME?

Proč pomáháme?

- prosociální chování vrozené x naučené
- sociobiologie: altruismus vychází z genetické výbavy
- sociální psychologie: altruistické činy pod vlivem prostředí a výchovy
- 3 teorie vysvětlení prosociálního chování:
 1. teorie sociální výměny
 2. normy sociálního chování
 3. empatie

Teorie sociální výměny

- ekonomický vztah náklady – zisk
- altruismus je chováním přinášejícím odměnu, dobrý pocit
- zvažování, zda poskytnout pomoc:
 1. náklady spojené s pomocí
 2. náklady při neposkytnutí pomoci
 3. odměna spojená s pomocí
 4. odměna při neposkytnutí pomoci
- při rozhodování je důležitá i příčina, která způsobila nepříjemnou situaci

Sociální normy

- **norma:** sociální očekávání, předepisuje chování vyžadované společností
- zvnitřněné normy ovlivňují rozhodování a chování
- 2 normy, které ovlivňují protosociální chování:
 1. *reciprocita* (máme pomoci těm, kteří pomohli nám)
 2. *sociální odpovědnost* (pomáháme lidem, kteří pomoc potřebují)

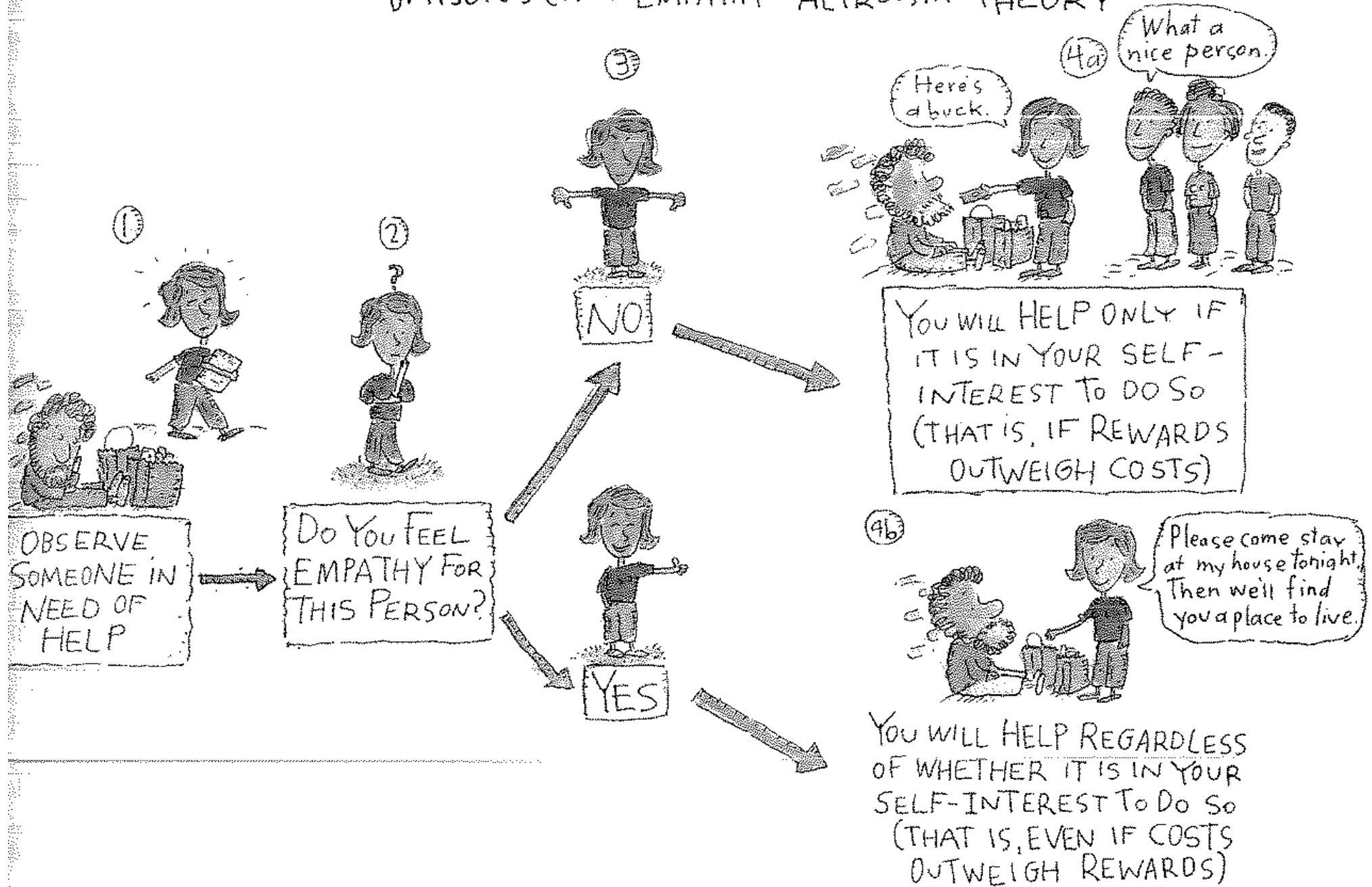
Aktivace norem:

- posouzení nezbytnosti pomoci → aktivace pocitu morální povinnosti → vyhodnocení nákladů a odměn za poskytnutou pomoc → vykonání prosociálního aktu chování

Empatie

- empatie jako schopnost vcítění, schopnost vžít se do situace druhého
- navození podobných emocionálních stavů včetně fyziologické aktivace jako u pozorované osoby
- lidé s vysokou schopností empatie jsou více altruističtí
x empatie nemusí vyvolat prosociální chování vždy
- prožívání tíživé situace jiného vyvolává 2 reakce:
 1. *egoistická*
 2. *altruistická*

BATSON'S (1991) EMPATHY-ALTRUISM THEORY

Kdy pomáháme?

1. **efekt přihlížejících** (by-standers effect)
 - **B. Latané, J.M. Darley**
 - se vzrůstajícím počtem skupiny / přihlížejících klesá pravděpodobnost pomoci
 - *nejednoznačnost* posuzované situace: nejsme-li schopni osoudit situaci, nereagujeme na ni
 - objevuje se *strach ze sociálního omylu*, např. strach z nevhodnosti zásahu
 - zvažujeme svou *kompetentnost* pomoci

Kdy pomáháme?

2. rozptýlená odpovědnost

- když je u nějaké události přítomna jediná osoba, všechna odpovědnost leží na ní
- když je přítomno více osob, odpovědnost se rozptýlí na celou skupinu

3. osobnostní vlivy

- mnoho výzkumů, které přinesly nejednoznačné výsledky
- vliv *emocionálního stavu*: lidé s dobrou náladou mají tendenci chovat se altruisticky, u zlé nálady je to složitější

Komu pomáháme?

- **příčina nesnází:** když je příčina spatřována ve vlastní nezodpovědnosti, je ochota pomoci menší
- **závazek:** zvyšuje tendenci zasáhnout i v nebezpečných situacích
- **atribuce altruismu:** rozhodování, zda si jedinec pomoc zaslouží
- **pohlaví:** muži poskytují více pomoci ženám x ženy pomáhají stejně jak mužům, tak ženám
- **podobnost:** podobným lidem (např. v oblečení x odlišně, excentricky oblečení) pomáhame více